AUT, XLV, 2007, p. 249-267

FASCINAȚIA ABISULUI ÎN POEZIA LUI BAUDELAIRE

de

Adrian STAN

1. CĂDEREA ÎN TIMP

Une Idée, une Forme, un Être
Parti de l'azur et tombé
Dans un Styx bourbeux et plombé
Où nul œil du Ciel ne pénètre;

Un Ange, imprudent voyageur
Qu'a tenté l'amour du difforme,
Au fond d'un cauchemar énorme
Se débattant comme un nageur,

Et luttant, angoisses funèbres!
Contre un gigantesque remous
Qui va chantant comme les fous
Et pirouettant dans les ténèbres;

(Baudelaire, I, 1975: 79-80)

Obsesia baudelairiană a profunzimii – „Au moral comme au physique, j'ai toujours eu la sensation du gouffre, non seulement du gouffre du sommeil, mais du gouffre de l'action, du rêve, du souvenir, du désir, du regret, du remords, du beau, du nombre etc.” , nota Baudelaire (I, 1975: 668) în jurnal, – obsesie care în opera poetică multiplică *imaginile abisului*, este indiciul unei *viziuni asupra lumii*. Identificând-o, vom putea apoi stabili rostul, locul şi semnificațiile simbolice ale imaginilor apei în poezia sa.

La baza concepției poetice baudelairiene stă mitul Căderii. Omul este *ființă căzută* dintr-*o lume superioară* de care *îşi aminteşte cu regret*. Condiția sa actuală este, de aceea, condiția unei *făpturi scindate* între *cer* şi *infernul acestei lumi*. *Aspirații nemărginite* îl fac să se simtă *exilat* aici – într-*o lume mărginită, caricaturală*, *rizibilă*. *Căzut în timp*, are *sentimentul piericiunii* şi *obsesia morții*. *Prizonier al urâtului din sine şi dimprejur*,

BDD-A6406 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

oscilează între *disperare* şi *plictis*. Trăieşte cu *conştiinţa Păcatului iremediabil*. Încercând să-şi domolească *remuşcarea – să uite* de *Păcat* – îşi adaugă doar noi *păcate*. Se afundă în refugii cunoscute: *visul* şi *amintirea*, *femeia*, *aglomeraţia marelui oraş*, *vinul*, *mângâierea morţii salutare*. Având *experienţa răului existenţial*, *se revoltă* – împotriva zeilor şi oamenilor. *Poet*, găseşte remediul suprem în *artă*, unde face să se oglindească refugiile încercate: ar dori, prin intermediul poeziei, dacă nu să refacă, măcar să suplinească splendoarea Paradisului pierdut. Convins, în fine, de *imposibilitatea întoarcerii*, *se abandonează abisului*, de la care aşteaptă *altceva*, *orice altceva* decât ce a trăit deja. Am schiţat astfel un plan al *Florilor răului* (*Spleen et Idéal, Tableaux parisiens, Le Vin, Fleurs du Mal, Révolte, La Mort, Le Voyage*), cuvintele subliniate putând fi amplu susţinute cu versuri din volum.

"La Chute", afirmă Laurent Jenny (1997: 85-115), dezvoltând convingător idei mai vechi (Fondane, *Baudelaire et l'expérience du gouffre* (1947) 1994, Poulet – Baudelaire: "A l'origine il y a le péché originel" (1952: 364); "l'expérience d'une chute", 1987: 145) –) "dessine à Baudelaire les contours et la forme de son monde" (85), îi determină gândirea şi practica poetică ("Baudelaire s'est [...] forgé une pensée et une pratique de la Chute", 85).

> [P]our Baudelaire la Création coïncide avec la Chute. Non seulement le monde est originairement constitué comme un monde de la Chute, mais cette origine est en acte. Dieu crée à chaque seconde de la durée, le monde ne cesse donc de se produire comme Chute, voir même dans la modernité comme Chute aggravée (86).

Dat ontologic iniţial ("donnée ontologique première", 115), "la Chute est exil de l'Unité et plongée dans les nombres" (89). Forma generală a lumii constă deci dintr-o *Unitate* primă ("l'Unité principielle", 88) şi o etern-schimbătoare *alteritate* secundă ("une altérité quelconque, donc éminemment variable, et en conséquence innombrable", 90), dualitate oglindită şi de natura contradictorie a omului – fiinţă scindată "entre un orgueil purement terrestre et une appartenance à l'Être absolu" (94), "[entre] les deux infinis pascaliens (misère de l'homme, grandeur de l'homme)" (94): "l'homme de la Chute [...] porte avec lui son péché originel, c'est-à-dire son exil de l'Unité principielle et sa division intérieure, à laquelle Baudelaire donne les noms de «remords» et de «regret»" (103). Fiind rezultatul voinţei divine de manifestare, omului – Zeu căzut ("la Chute est d'abord celle de Dieu lui-même", 87) – nu atât momentul iniţial al Căderii îi este imputabil, cât gesturile prin care ulterior o prelungeşte şi amplifică:

(1) faptul că trăieşte şi se perpetuează ("vivre et se reproduire", 88) şi
(2) faptul că îşi uită condiţia căzută ("l'oubli de l'état de Chute", 88).

BDD-A6406 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

"Qui oublie sa Chute la précipite – et, plus gravement encore, méconnaît ses conditions d'être au monde" (89). De fapt, crede Baudelaire, abia *în ignorarea condiției sale căzute* rezidă adevărata Cădere a omului ("la Chute [...] coïncide avec sa naissance", "mais elle tient surtout à l'inconscience dans le mal, qui caractérise l'enfant, tout comme la femme et l'animal", 89). "Inversement, c'est la conscience du mal, c'est-à-dire, contre tout angélisme, un sentiment d'appartenance profonde au monde de la terre, qui amonce un éloignement et peut-être une «réparation» du péché originel" (89). Poetului, care refuză transcendența ("Baudelaire se refuse le dépassement métaphysique", 114), îi rămâne *lumea aceasta* de descoperit ("la Chute [...] s'avère offrir un accès essentiel à la vérité du monde terrestre", 114). *Nostalgia* poetului – studiul se intitulează *Baudelaire et la nostalgie de la chute* –, *idealul* său artistic vizează prospețimea momentului inițial al Creației sau Căderii ("L'idéal ne renvoie [...] à aucun monde des idées. Tout au contraire il désigne un monde de particularités émergentes", 109). *Impulsul ascendent* al artei baudelairiene este deci către acel timp originar – *illud tempus* – accesibil celui ce ştie să redescopere legăturile ascunse existente între diferitele ordini ale realului ("le jeu des correspondances" "place les mondes sensibles dans la perspective de leur unification", 111), altfel spus, printr-un vast program de conversiune ("traduction", "conversion", 111) care, la limită, ar conduce la reintegrarea diversității în Unitatea primordială ("les différences [...] seraient réintégrables dans une Unité", 112). Ambițiosul program poetic presupune stări de grație ("un état d'éveil", 105, "de «béatitude», "une «grâce»", 106), transfigurare a realității cotidiene ("la transfiguration de ce monde même", 105), "la reconstitution d'un éden métaphorique par le travail de l'art" (104). Alternativa rea – *decăderea* – survine atunci când, din oboseală, descurajare sau plictis, omul renunță la orice efort de reînființare a *paradisiacului* în lume ("[la] passivité nous livre à la pente de la Chute", 110). Prins în vârtejul multiplicității aberante ("la dispersion dans les nombres", 110), el ajunge atunci orb şi surd la chemarea nemărginirii ("l'oubli de toute *perspective d'infini*", 110); existența-i devine apăsătoare ("une soumission à la pesanteur", 110), inertă ("une progressive paralysie", 110), progresivă afundare în mlaştina materialității ("l'existence matérielle est ensevelie sous les dettes", 110), agonie şi stingere ("Le corps ne quitte plus le lit... Le couvercle spleenétique du monde se referme. Voici la vie immobile et murée", 111).

Căderea – în Lume, în Timp – este motiv central şi în poezia baudelairiană, rar invocată de L. Jenny în sprijinul argumentației sale. În *Florile răului* şi în celelalte versuri (*Les Fleurs du mal. Poèmes apportés par la troisième édition*, 1868, *Les Épaves, Poésies de jeunesse, Poésies*

BDD-A6406 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

diverses), la care restrângem cercetarea, un univers poetic puternic polarizat (cer-pământ, eden-infern, lumini-umbre, splendoare-mizerie etc.) este explorat de Baudelaire *de pe poziţiile fiinţei căzute* (*De profundis clamavi*), a omului deteriorat (*La Cloche fêlée*, *La Fontaine de sang*), supus distrugerii (*La Destruction*, *Les Deux Bonnes Sœurs*) şi *tot mai resemnat* (*L'Irréparable*, *L'Irrémédiable*, *L'Horloge*) să-şi vadă (*L'Examen de minuit*) aspiraţiile înspre înalt (*Élévation*) compromise de impulsuri satanice (*L'Idéal*, *Le Possédé*, *La Destruction*, *Les Litanies de Satan*). Se pot chiar identifica în poezia baudelairiană (1) momente distincte ale decăderii omului (istoria îndepărtărilor succesive de un Spaţiu-Timp originar), precum şi (2) principalele cauze ale decăderii, (3) idealul artistului căzut, (4) remediile încercate, (5) imaginea lumii căzute, în fine (6) soluţia poetului aflat la capătul tuturor resurselor. Într-adevăr, volumul *Florile răului*:

1) conţine *reminiscenţele* sau *amintirile* unor pierdute existenţe superioare:
   (a) transcendentul (*Élévation*);
   (b) Lumea, în splendoarea-i iniţială (*«J'aime le souvenir de ces époques nues»*, *La Vie antérieure*, *La Géante*);
2) ilustrează orgoliul – pedepsit – al omului căzut: sfidarea Mântuitorului (*Châtiment de l'orgueil*), nesaţul erotic (*Don Juan aux enfers*);
3) înfăţişează condiţia actuală ambiguă a poetului căzut – fiinţă complexă, alcătuită din lumini şi umbre (*Bénédiction*), ins odinioară capabil de o înţelegere superioară (*Correspondances*), acum eşuat într-o lume degradată (*L'Albatros*, *Les Phares*), sacerdot al morţii (*Le Mauvais Moine*), el însuşi supus timpului şi îndoindu-se de izbânda artei sale (*L'Ennemi*), scrutându-se cu înfrigurare (*Le Guignon*), inspirat de muze suferinde (*La Muse malade*) sau "venale" (*La Muse vénale*) şi animat de un ideal artistic complicat, matcă a numeroase aluviuni: perfecţiune clasică (*La Beauté*), vigoare afectivă (*L'Idéal*), animism (*La Géante*), rafinament artistic renascentist (*Le Masque*), ambiguitate modernă (*Hymne à la Beauté*);
4) schiţează încercările de răscumpărare a Căderii prin iubire: iubirile felurit idealizate – cvasi mistică (*Le Flambeau vivant*, *Réversibilité*, *L'Aube spirituelle*) sau de o senzorialitate fastuos spiritualizată (*Parfum exotique*, *La Chevelure*, *L'Invitation au voyage*) – sunt însă excedate de ipostaze ale amorului carnal, prostituat (*«Une nuit que j'étais près d'une affreuse Juive»*, *A une mendiante rousse*) sau nu (poemele inspirate de Jeanne Duval), cu întregu-i cortegiu de ispite senzuale (*Les Bijoux*), de violenţă (*Duellum*) şi damnare (*«Je t'adore*

BDD-A6406 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

à l'égal de la voûte nocturne»), de accente morbide (*Une charogne*) sau sado-masochiste (*L'Héautontimorouménos*) şi de impulsuri criminale (*A une Madone*, *Une martyre*, *Le Vin de l'assassin*);
5) configurează treptat tabloul unei lumi crepusculare (*Le Crépuscule du soir*, *Le Crépuscule du matin*), agonizând (*Le Coucher du soleil romantique*), în absența unor rituri de regenerare (universul din *Spleen*-uri), laolaltă cu o populație îmbătrînită şi înrăită (*Les Sept Vieillards*, *Les Petites Vieilles*), suferindă şi dezorientată (*Les Aveugles*);
6) propune în cele din urmă ieşirea din această lume drept unica soluție pentru depăşirea impasului existențial (secțiunea *La Mort* şi finalul poemului rezumativ *Le Voyage*).

Numeroase poeme surprind, în *Florile răului*, drama omului căzut şi consecințele ei – în plan *ontologic* (*Confession*):

«[...] tout craque, amour et beauté,
Jusqu'à ce que l'Oubli les jette dans sa hotte,
Pour les rendre à l'Éternité!»,

gnoseologic (*Confession*: "rien ici-bas n'est certain", *Le Couvercle*: "Partout l'homme subit la terreur du mystère"), *axiologic* (*Semper eadem*):

– Quand notre cœur a fait une fois sa vendange,
Vivre est un mal. C'est un secret de tous connu,

etic (*Au Lecteur*: "C'est le Diable qui tient les fils qui nous remuent!", *L'Irrémédiable*: "– La conscience dans le Mal"), *fizic* ("J'aime le souvenir de ces époques nues"):

Le Poète aujourd'hui, quand il veut concevoir
Ces natives grandeurs, aux lieux où se font voire
La nudité de l'homme et celle de la femme,
Sent un froid ténébreux envelopper son âme
Devant ce noir tableau plein d'épouvantement.
Ô monstruosités pleurant leur vêtement!

metafizic (*De profundis clamavi*):

J'implore ta pitié, Toi, l'unique que j'aime,
Du fond du gouffre obscur où mon cœur est tombé:
C'est un univers morne à l'horizon plombé,
Où nagent dans la nuit l'horreur et le blasphème[,]

literar (*Élévation*):

Derrière les ennuis et les vastes chagrins,
Qui chargent de leur poids l'existence brumeuse,

BDD-A6406 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

Heureux celui qui peut d'une aile vigoureuse
S'élancer vers les champs lumineux et sereins[...] –

exemple inscriptibile între, să spunem, imaginea deja citată a Îngerului căzut (*L'Irrémédiable*) şi cea care, în finalul altui poem, (*Le Goût du néant*) semnalează resemnarea omului învins:

Avalanche, veux-tu m'emporter dans ta chute?

Iată alte câteva referinţe cunoscute: căderea tânărului Icar (*Les Plaintes d'un Icare*), a truditului Sisif (*Le Guignon*), a libertinului Don Juan (*Don Juan aux enfers*), a "palidelor Danaide" (*Le Tonneau de la Haine*), a surghiunitului Ovidiu (*Horreur sympathique*), a cernitei Andromaca (*Le Cygne*), a rătăcitului Cain (*Abel et Caïn*), a poetului Tasso (*Sur **Le Tasse en prison** d'Eugène Delacroix*). Emblematică – având în vedere "satanismul" explicit al *Florilor răului* – rămâne însă *imaginea arhetipală a căderii luciferice*, a Îngerului împotmolit în *abisul* lumii sensibile (din perspectiva Increatului *Lumea este abis*: "l'Unité sereine de l'Incrée" "qui se pluralise dans la Chute", Jenny, 1997: 109), în "infernul" materiei (*Les Litanies de Satan*).

În cazul lui Baudelaire, drama generică a omului căzut este agravată de accidentul personal, în poemul *L'Ennemi* redat printr-o imagine a apei – ravagiile unui adevărat Diluviu:

Ma jeunesse ne fut qu'un ténébreux orage,
Traversé çà et là par de brillants soleils;
Le tonnerre et la pluie ont fait un tel ravage,
Qu'il reste en mon jardin bien peu de fruits vermeils.

Atât de severe au fost furtunile tânărului, încât poetul din sine se întreabă dacă va mai fi în stare să se adune

[...] rassembler à nœuf les terres inondées,
Où l'eau creuse des trous grands comme des tombeaux [...]

pentru a deveni creatorul care ar putea să fie dacă nu s-ar simţi pustiit:

Et qui sait si les fleurs nouvelles que je rêve
Trouveront dans ce sol lavé comme une grève
Le mystique aliment qui ferait leur vigueur?

2. FEŢELE TIMPULUI

„L'eau est vraiment l'élément transitoire. Il est la métamorphose ontologique essentielle entre le feu et la terre.

BDD-A6406 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

> L'être voué à l'eau est un être en vertige. Il meurt à chaque minute, sans cesse quelque chose de sa substance s'écroule."
>
> (Bachelard, 1987: 8-9)

Căderea în Lume înseamnă întrupare, descindere a Spiritului în *materie*. Iar elementele materiale fundamentale – *aer*, *foc*, *apă*, *pământ* – oglindesc, în universul poetic al *Florilor*, situația descrisă a omului de două ori căzut: *cerul* său e frecvent înnourat sau închis (simbolizînd ruperea de transcendent, tristețea adâncă), *soarele* agonizează la apus (pierderea vitalității, iminența morții), *apele* sunt întunecate (substanță funerară, *materia prima*), *pământul* degradat (Lumea căzută, mizeria existenței individuale). Un univers poetic dezolant şi întunecat, deschizîndu-se însă mereu spre orizonturi de aşteptare şi lumină. Contribuie la această dedublare ambivalența elementelor primordiale. "C'est qu'aux matières originelles où s'instruit l'imagination matérielle sont attachées des ambivalences profondes et durables" (Bachelard, 1987: 16). Într-adevăr, o cercetare atentă descoperă de fiecare dată în *Florile răului* ambivalența simbolică a elementelor studiate, confirmare a ambiției totalității programatic afirmate de Baudelaire într-un poem (*Bénédiction*):

> [...] il faut pour tresser ma couronne mystique,
> Imposer tous les temps et tous les univers.

Edificatoare în acest sens sunt, bunăoară, două studii complementare: în acelaşi volum, Gérald Antoine descoperă bogate valențe simbolice *motivului Nopții*, Marc Eigeldinger celui *solar* (*Revue*, 1967).

Un studiu al "elementelor", sugera G. Antoine în articolul citat (*Revue*, 1967: 375), ar fi incitant ("que n'y aurait-il pas à dire sur la part de l'eau, du ciel et du feu, de la terre aussi, dans l'inspiration des *Fleurs du Mal*") şi probabil amplu ("appréhender l'un des quatre éléments [...] pourrait vite prendre les dimensions d'un livre"). Adăugăm faptul că studierea sistematică a *imaginilor apei,* de pildă, ar evidenția *densitatea substanțială* a *Florilor*, *materialitate* ce s-ar putea întregi prin studiul celorlalte elemente primordiale. Pentru a ilustra bogata fenomenologie a apei în *Florile răului* transcriem deocamdată câteva exemple disparate.

> Cu fiecare respirație murim câte puțin, *moartea* fiind *fluviu* pe care necontenit îl inhalăm (*Au Lecteur*):
>
> Et, quand nous respirons, la Mort dans nos poumons
> Descend, fleuve invisible, avec de sourdes plaintes.

BDD-A6406 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

În dimineți cețoase, străzile capitalei par *«râuri străjuite de cheiurile caselor»* (*Les Sept Vieillards*):

Les maisons, dont la brume allongeait la hauteur,
Simulaient les deux quais d'une rivière accrue,

în *Paysage*, fumurile coşurilor sunt *fluvii ce se varsă în cer*, în timp ce luna *revarsă lumină peste oraş*:

Les fleuves de charbon monter au firmament
Et la lune verser son pâle enchantement.

În *Confession*, "solemnitatea nopții" *inundă, asemenea unui fluviu, oraşul adormit*:

Et la solennité de la nuit, comme un fleuve,
Sur Paris dormant ruisselait.

Ochii bătrânelor din poemul *Les Petites Vieilles* sunt *ochiuri de apă* lucind în noapte:

[...] des yeux perçants comme une vrille,
Luisants comme ces trous où l'eau dort dans la nuit;

ocheada aruncată de o cochetă unui grup de admiratori evocă poetului din *Le Vin du solitaire* imaginea lunei contemplându-se narcisist în *apele unui lac în care ar dori să se scalde*:

Le regard singulier d'une femme galante
Qui se glisse vers nous comme le rayon blanc
Que la lune onduleuse envoie au lac tremblant,
Quand elle y veut baigner sa beauté nonchalante;

ochii alteia (*Les Yeux de Berthe*) par *izvor al nopții*:

Beaux yeux, versez sur moi vos charmantes ténèbres!

Iubitei, poetul îi *soarbe răsuflarea* (*Le Balcon*):

Et je buvais ton souffle, ô douceur! ô poison!

şi îi *ascultă* sedus *murmurul glasului* (*Les Métamorphoses du vampire*):

BDD-A6406 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

Laissait couler ces mots tout imprégnés de musc[;]

transpus, *pluteşte pe aromele părului* ei (*La Chevelure*):

Comme d'autres esprits voguent sur la musique
Le mien, ô mon amour! nage sur ton parfum [...]

şi *se cufundă în apele ochilor* (*Semper eadem*):

Laissez, laissez mon cœur s'enivrer d'un *mensonge*,
Plonger dans vos beaux yeux comme dans un beau songe,
Et sommeiller longtemps à l'ombre de vos cils!

Prezenţa amăgitoare, fals-mântuitoare a femeii îl *îmbată*, lacrimile ei îl *adapă* (*Le Masque*):

Ton mensonge m'enivre, et mon âme s'abreuve
Aux flots que la Douleur fait jaillir de tes yeux!

Gura amantei e *apă adâncă în care*, extatic, *poetul se îneacă* (*Un Fantôme*):

[...] cette bouche où mon cœur se noya.

Saliva ei îl arde şi îl pierde (*Le Poison*):

[...] le terrible prodige
De ta salive qui mord,

sau, dimpotrivă, e *elixir* ("L'élixir de ta bouche", *Sed non satiata*) ce-l înalţă în tării (*Le Serpent qui danse*):

Quand l'eau de ta bouche remonte
Au bord de tes dents,

Je crois boire un vin de Bohême,
Amer et vainqueur,
Un ciel liquide qui parsème
D'étoiles mon coeur!

Însăşi esenţa poeziei este legată de destinul apei, *prezenţă inefabilă în jgheaburile caselor ce stau sub ploaia de toamnă* (*Spleen*):

L'âme d'un vieux poète erre dans la gouttière

BDD-A6406 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

Avec la triste voix d'un fantôme frileux.

O cercetare sistematică a imaginilor apei în *Florile răului* ar putea porni de la ezitarea programatică a eului poetic baudelairian între înalt şi adânc, *ruptură* menționată anterior şi ilustrată în capitolul următor. Un bun plan de lucru în acest sens oferă, din perspectiva apei, simbolismul tradițional. Conform acestuia, în momentul Creației apele se despart: "Les Eaux, représentant la totalité des possibilités de manifestation, se séparent en *Eaux supérieures*, qui correspondent aux possibilités *informelles*, et en *Eaux inférieures*, qui correspondent aux possibilités *formelles*" (Chevalier, Gheerbrant, 1982: 375). Tendința principală a *Florilor* vizează *Apele inferioare*: *marea, oceanul*, *abisul apelor amare* – element-cheie, acesta din urmă, al concepției despre lume a poetului francez ("Un des mots clés des *Fleurs*", Pichois, în Baudelaire, I, 1975: 1100) – deşi, cum vom vedea imediat, *le gouffre* nu coincide cu acvaticul, depăşindu-l.

Căderea în timp, arată Gilbert Durand (1977: 82-149), comportă o întreită serie de simboluri ale forțelor potrivnice omului:

(1) *simbolurile teriomorfe* ("valorificarea negativă a simbolismului animal", 100): "tema botului" – al lui "Cronos" (102) – , a "Abisului" (107) simbolizând "teroarea în fața morții devoratoare" (108);
(2) *simbolurile nictomorfe* (valorificarea negativă a simbolismului nopții: "noaptea neagră", "substanța timpului" – "«negru pentru că e irațional, nemilos» [Eliade]" (111), "negreală a răului", 113):
(a) Inconştientul: "partea profundă a conştiinței", "conştiință decăzută", "Regele Orb", "dublul inconştient al sufletului", "Mefisto", "versantul intim, tenebros, satanic al conştiinței" (115);
(b) "arhetipul elementului acvatic": "sângele menstrual" (123), "apă neagră, impură" (133), "ostilă" (116), "mare tenebrarum" ["Poe"], "mare epifanie a morții", "apă mortuară, îmbibată de toate spaimele nopții", unde sălăşluieşte "Balaurul" (117), "Monstrul Marin", "înfiorătoarea Echidna", "Marea Prostituată apocaliptică, Păcătoasa" (119), "femeia malefică, [aparținând] tenebrelor", "Lorelei", "feminitatea seducătoare", "animalul răpitor" (123), "Vampa fatală", "femeia-vampir", "vrăjitoarea", "Mama Cumplită", "căpcăunul" (127), "femeia proiectată în zona animalității", "sirenele" (129), "femeia mică şi bătrână" (135);
(3) *simbolurile catamorfe* ("schema căderii", "tema timpului nefast şi mortal, moralizat sub formă de pedeapsă", 139): "naşterea" ("o cădere a noului născut pe pământ") (137), "posedare de către rău, emblema păcatelor trupeşti, a geloziei, a mâniei, a idolatriei, a

BDD-A6406 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

crimei" (139), "prăpastia" (139), "amețeala" (138), "căderea" (139) – "epifanie imaginară a angoasei în fața timpului" (137) şi "semn al pedepsei" (139).

Le gouffre – hăul, genunea – este, în *Florile răului*, imagine totalizantă a întreitei serii simbolice detaliate mai sus: animal devorator, noapte nefastă, cădere fatală.

Este de aşteptat ca într-o *lume a schimbării şi a Morții*, cum este universul poetic al *Florilor*, imaginile apei ca factor de disoluție să abunde. Între acestea, *imaginea abisului marin* oglindeşte fidel şi deplin drama omului căzut, cum sugerează importantul poem *Călătoria*, examinat în continuare. Poemul merită atenție pentru că, dezvoltând metaforele *lume-mare* şi *viață-călătorie,* rezumând totodată aventura poetică baudelairiană, poate orienta întreaga cercetare din interiorul operei.

3 CALATORIA

Dites, qu'avez-vous vu?

(Baudelaire, I, 1975: 131)

Imens universul copilăriei ("Pour l'enfant [...] / L'univers est égal à son vaste appétit")! În lumina fabulosului trecut, tânărului, prezentul îi apare derizoriu ("Aux yeux du souvenir que le monde est petit!"). Nostalgic şi nemulțumit, iată-l pornit pe *valurile vieții*:

Un matin nous partons, le cerveau plein de flamme,
Le cœur gros de rancune et de désirs amers,
Et nous allons, suivant le rythme de la lame,
Berçant notre infini sur le fini des mers.

Pentru cei mai mulți, scopul călătoriei este *evaziunea*: unii fug de obârşii infame ("fuir une patrie infâme", "l'horreur de leurs berceaux"), alții de femeile care i-au fascinat ("Astrologues noyés dans les yeux d'une femme"), subjugat ("La Circé tyranique") şi înjosit ("changés en bêtes") – asemenea marinarilor vrăjiți ai lui Ulise. Se îmbarcă şi pentru a redescoperi *viața adevărată* ("ils s'enivrent / D'espace et de lumière et de cieux embrasés"), pentru a-şi uita suferința şi vindeca rănile:

La glace qui les mord, les soleils qui les cuivrent,
Effacent lentement la marque des baisers.

BDD-A6406 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

Adevăratul călător ("les vrais voyageurs") pe *oceanul vieții* este însă *poetul* – rătăcitor fără țel precis ("ceux-là seuls qui partent / Pour partir"), neîmpovărat de griji ("cœurs légers"), contemplând de sus lumea ("semblables aux ballons"), nutrind dorințe nelămurite şi schimbătoare asemenea norilor ("Ceux-là dont les désirs ont la forme des nues"), consecvent cu sine ("De leur fatalité jamais ils ne s'écartent"), stăruind într-o căutare ("sans savoir pourquoi, disent toujours: Allons!") la capătul căreia speră să dea de *ceva nou*:

> De vastes voluptés, changeantes, inconnues
> Et dont l'esprit humain n'a jamais su le nom!

Despre el va fi vorba în continuare.

Curiozitatea ("même dans nos sommeils / La Curiosité nous tourmente et nous roule") şi speranța ("jamais l'espérance n'est lasse") împing *corabia sufletului* înspre îndepărtate zări ideale ("Notre âme est un trois-mâts cherchant son Icarie"). Scopul existenței nefiind nici evident, nici dinainte cunoscut, omul trebuie să-şi dea singur o întrebuințare, să-şi aleagă un țel şi o cale:

> Singulière fortune où le but se déplace,
> Et, n'étant nulle part, peut être n'importe où!

Doar aparent promițătoare,

> Chaque îlot signalé par l'homme de vigie
> Est un Eldorado promis par le Destin

soluțiile la problema existenței propuse de minți exaltate ("Une voix de la hune, ardente et folle, crie: / «Amour... gloire... bonheur!»" se dovedesc dezastruoase ("Enfer! c'est un écueil!"), conducând la naufragiu:

> L'Imagination qui dresse son orgie
> Ne trouve qu'un récif aux clartés du matin.

Iluzorii jocuri ale minții, menite să facă suportabil *abisul existenței cotidiene:*

> Ô le pauvre amoureux des pays chimériques!
> Faut-il le mettre aux fers, le jeter à la mer,
> Ce matelot ivrogne, inventeur d'Amériques
> Dont le mirage rend le gouffre plus amer?

mirajele sunt comune artistului şi omului de rând:

BDD-A6406 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

Tel le vieux vagabond, piétinant dans la boue,
Rêve, le nez en l'air, de brillants paradis;
Son œil ensorcelé découvre une Capoue
Partout où la chandelle illumine un taudis.

Spre deosebire însă de incursiunile imaginare întâmplătoare ale omului comun, *călătoriile artistului* ("Étonnants voyageurs!") sunt *profunde* ("quelles nobles histoires / Nous lisons dans vos yeux profonds comme les mers!") *reminiscențe* ("les écrins de vos riches mémoires") *ale unor înalte* şi *inefabile idealuri* ("Ces bijoux merveilleux, faits d'astres et d'éthers"), ce-şi transportă spectatorii nerăbdători ("nos esprits, tendus comme une toile") pe aripile imaginației ("Nous voulons voyager sans vapeur et sans voile!") către noi orizonturi ("Vos souvenirs avec leurs cadres d'horizons"), alinându-le suferința cotidiană ("égayer l'ennui de nos prisons").

Mai mult, viziunile poetului – celeste ("nous avons vu des astres") sau marine ("et des flots") – sunt imprevizibile şi şocante ("bien de chocs et d'imprévus désastres"). Alternează cu experiențe ale *vidului* ("des sables"), care induc *plictisul* ("nous nous sommes souvent ennuyés, comme ici"). Principiile creatoare lăuntrice ("La gloire du soleil sur la mer violette") – *cel inteligibil, unificator*, iluminând *sursa inepuizabilă a creației*, inconştientul – îl îndeamnă să se ridice deasupra civilizației aflate la amurg ("La gloire des cités dans le soleil couchant") pentru a da forme şi contur unei ademenitoare *lumi ideale* sau *imaginare* ("plonger dans un ciel au reflet alléchant"):

Les plus riches cités, les plus grands paysages,
Jamais ne contenait l'attrait mystérieux
De ceux que le hasard fait avec les nuages.

Dorință, nerăbdare ("Et toujours le désir nous rendait soucieux), plăcere ("– La jouissance ajoute au désir de la force"), voluptate ("Désir, vieil arbre à qui le plaisir sert d'engrais") condensează într-o *creație de tip solar*, diferită ("Frères qui trouvez beau tout ce qui vous vient de loin"), exotică ("des idoles à trompe), impunătoare ("Des trônes constellés de joyaux lumineux", *Bénédiction*), amplă, bogată şi feerică ("Des palais ouvragés dont la féerique pompe / Seraient pour vos banquiers un rêve ruineux", *Rêve parisien*), plăcută ochiului ("Des costumes qui sont pour les yeux une ivresse"), de o feminitate stranie ("Des femmes dont les dents et les ongles sont teints") şi subtilă ("Et des jongleurs savants que le serpent caresse", *Le serpent qui danse*).

BDD-A6406 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

Aşa arată *lumea imaginară*. *Cea reală* e răvăşită de *păcat* ("Le spectacle ennuyeux de l'immortel péché"). *Femei* narcisiste şi infatuate:

> La femme, esclave vile, orgueilleuse et stupide,
> Sans rire s'adorant et s'aimant sans dégoût [,]

bărbaţi tiranici şi brutali:

> L'homme, tyran goulu, paillard, dur et cupide,
> Esclave de l'esclave et ruisseau dans l'égout[,]

călăi chinuind *victime* ("Le bourreau qui jouit, le martyr qui sanglote"), *tirani* ţinînd gloatele sub cnut:

> Le poison du pouvoir énervant le despote,
> Et le peuple amoureux du fouet abrutissant [,]

religii trufaşe, clădite pe moarte şi suferinţă:

> «Plusieurs religions semblables à la nôtre,
> Toutes escaladant le ciel; la Sainteté,
> Comme en un lit de plume un délicat se vautre,
> Dans les clous et le crin cherchant la volupté;

o *omenire* arogantă, dementă, sfidătoare:

> «L'Humanité bavarde, ivre de son génie,
> Et, folle maintenant comme elle était jadis,
> Criant à Dieu, dans sa furibonde agonie:
> Ô mon semblable, ô mon maître, je te maudis!

Confruntaţi cu toate acestea, o mână de *aleşi* – cei care, asemenea poetului, au înţeles – se ţin deoparte, scufundîndu-se cu bună-ştiinţă în iluzorii paradisuri artificiale:

> Et les moins sots, hardis amants de la Démence,
> Fuyant le grand troupeau parqué par le Destin,
> Et se refugiant dans l'opium immense! —
>
> Une oasis d'horreur dans un désert d'ennui!

iată, pe scurt, condiţia actuală a omului în lume. *Viaţa* – o luptă cu Timpul implacabil ("l'ennemi vigilant et funeste") – nu lasă nici o speranţă. *Moartea*, da:

BDD-A6406 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

Lorsque enfin il mettra le pied sur notre échine,
Nous pourrons espérer et crier: En avant!

E o călătorie dorită cu tot atâta ardoare precum odinioară, dar pe *o altfel de mare*:

Nous nous embarquerons sur la mer dès Ténèbres,
Avec le cœur joyeux d'un jeune passager.

Atrage prin nădejdea unui miracol – ţară a lotofagilor, presimţită în necunoscutul care ne aşteaptă *după*, într-o *după-amiază a vieţii* fără de sfârşit:

Entendez-vous ces voix, charmantes et funèbres,
Qui chantent: «Par ici! vous qui voulez manger

«Le Lotus parfumé! c'est ici qu'on vendange
Les fruits miraculeux dont votre cœur a faim;
Venez vous enivrer de la douceur étrange
De cette après-midi qui n'a jamais de fin?»

Plictisul ("Ce pays nous ennuie"), lipsa oricărei speranţe în lumea de aici ("le ciel et la mer sont noirs comme de l'encre") fac din Moarte liman visat ("Ô Mort, vieux capitaine, il est temps! levons l'ancre") de poetul irezistibil atras de dorinţa de a descoperi *ceva nou*:

Plonger au fond du gouffre, Enfer ou Ciel, qu'importe?
Au fond de l'inconnu pour trouver du *nouveau!*

3.1 IMPORTANŢA CĂLĂTORIEI

La mer, la vaste mer, console nos labeurs!

(Baudelaire, I, 1975: 63)

Poemul este important (vezi Spiquel, 2003: 1-6) (1) în sine (prin conţinut), (2) pentru trimiterile către alte poeme din volum, (3) ca ultim cuvânt al *Florilor* (ediţia din 1861), (4) pentru contextul literar (romantic) al vremii. Construit pe o *serie de contraste* atent alese şi savant îmbinate – trecut-prezent-viitor, uscat-mare, curiozitate-dezamăgire ("contraste entre la curiosité avide des non-voyageurs et la deception des voyageurs", Spiquel, 2003: 3), optimism-scepticism ("optimisme d'un jeune voyageur qui part" / "pessimisme d'un homme revenu de toute quête possible sur

BDD-A6406 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

terre", Abé, 1967: 278), om comun-poet, ideal (himeră)-realitate, imaginație-simplă fantezie, artă a viziunii / artă a realului transfigurat, viață-moarte – poemul *Călătoria* reuneşte într-un întreg principalele teme ale volumului ("un microcosme des *Fleurs du mal*"): "l'enfance, les images, la mer et le navire, la musique, le souvenir, les prestiges dangereux ou les consolations maternelles de la femme, l'ennui qu'essaie de vaincre sans succès la curiosité, le bourreau et le martyr, l'évasion, l'infini, le temps, la Mort" (Pichois, în Baudelaire, I, 1975: 1102-1103). Reiese limpede, bunăoară, din acest poem importanța pe care Baudelaire o atribuia în creația sa *imaginilor mării*, cum dovedeşte rezumatul "tematic" de mai jos:

> *Călătorim pe valurile vieții* ("nous allons, suivant le rythme de la lame") – *Odisee* presărată de pericole ("La Cyrcé tyrannique aux dangereux parfums") – *legănați de mări* prea strâmte pentru aspirațiile noastre ("Berçant notre infini sur le fini des mers"). *Plutim* spre zări ideale ("Notre âme est un trois-mâts cherchant son Icarie"). Pe cale, *corabia sufletului* întâlneşte *pământuri* ("Chaque îlot signalé par l'homme de vigie") – iluzorii soluții la problema existenței ("un Eldorado promis par le Destin") – în realitate, *recifele* unor false rezolvări ("«Amour... gloire... bonheur!» Enfer! c'est un écueil!").
>
> Incitante *invitații la călătorii imaginare* ("voyager sans vapeur et sans voile!"), revelațiile poetului vizionar ("Dites, qu'avez-vous vu?") sunt aşteptate cu încordare pe țărm de *spirite nerăbdătoare să se avânte în larg* ("nos esprits, tendus comme une toile"). Poetul e *straniu* ("Étonnants voyageurs!") şi are *ochi adânci*, trădând *înrudirea cu elementul marin* ("vos yeux profonds comme les mers"). *Navigator fascinat de mare* ("Ce matelot ivrogne"), îşi iubeşte *himerele* ("amoureux des pays chimériques!") descoperite sau inventate ("inventeur d'Amériques") – fantasme contrastând cu *abisul pe care pluteşte* ("le mirage rend le gouffre plus amer"). Visează delicii ample ("De vastes voluptés"), etern schimbătoare ("changeantes"), inedite ("inconnues"), asemănătoare formei norilor în necontenită mişcare ("l'attrait mystérieux / [Des paysages] que le hasard fait avec les nuages"). Conştiință scrutându-şi inconştientul ("La gloire du soleil sur la mer violette"), *ar dori să se adâncească în sine* ("plonger dans un ciel au reflet alléchant").
>
> Nu poate totuşi să ignore, în călătoriile sale, lumea căzută dimprejur, a cărei esență eternă ("[...] du globe entier l'éternel bulletin") o surprinde dezamăgit ("Amer savoir, celui qu'on tire du voyage!").

BDD-A6406 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

> Şi *moartea,* nu doar *viaţa*, *e tot călătorie pe mare*: sufletul porneşte nerăbdător spre lumea cealaltă ("Ô Mort, vieux capitaine, il est temps! levons l'ancre") pe *ape întunecate* ("Nous nous embarquerons sur la mer des Ténèbres"), într-*o ambarcaţiune care e înghiţită de abis* ("Nous voulons, tant ce feu nous brûle le cerveau, / Plonger au fond du gouffre [...]").

Generalitatea temei, amploarea sintezei, numeroasele aluzii la poeme care îl preced (vezi Pichois, în Baudelaire, I, 1975: 1096-1103), însăşi opţiunea lui Baudelaire de a încheia *Florile* printr-un *poem al mării* sugerează *interesul special*, *în întreaga operă poetică,* pentru imaginea mării.

Interes care, de altfel, nu a trecut neobservat. "Le thème de la mer est fondamental chez Baudelaire", nota Guy Michaud (1969: 43). "Cf. en particulier *Fleurs du Mal*, *VI* (*Les Phares*), *XII (La Vie Antérieure)*, *XIV (L'Homme et la Mer)*, *LXIX (La Musique)*". Pierre Jean Jouve (1961: 68): "la plus riche effusion de Baudelaire demeure attachée à la mer, au vaisseau sur la mer lointaine, à la perpétuelle errance". Un studiu recent situează chiar "motivul" mării în centrul operei poetice baudelairiene: "au cœur de l'œuvre s'épanouit un motif, la **mer**, qui privilège l'accès au grand répertoire des analogies et en dévoile les conflits" (Blain-Pinel, 2007: 1).

Baudelaire însuşi (I, 1975: 696) exprima, în jurnal, admiraţie faţă de spectacolul mării:

> Pourquoi le spectacle de la mer est-il si infiniment et si éternellement agréable? Parce que la mer offre à la fois l'idée de l'immensité et du mouvement.

Marea, adaugă poetul, poate sugera nu numai *ideea nemărginirii* ("Six ou sept lieues représentent pour l'homme le rayon de l'infini") ci şi pe aceea a *frumuseţii supreme* ("Douze ou quatorze lieues [...] de liquide en mouvement suffisent pour donner la plus haute idée de beauté qui soit offerte à l'homme sur son habitacle transitoire"). Într-adevăr, idealul de frumuseţe baudelairian e strâns legat de mare, împlinindu-se pe ţărmuri îndepărtate şi calde, scăldate de lumină şi impregnate de miresme.

Ceea ce nu înseamnă că marea este, pentru Baudelaire, lac albastru şi pur, echivalent terestru al azurului transcenderii romantice: "Après les eaux douces du *Lac* de Lamartine [...], voici des ondes amères, une mer que chérira toujours le poète libre" (Pichois, 1961: 85). *În genere*, poemul *Călătoria* rezumă *aventura poetului* care lasă în urmă *uscatul* în favoarea *spaţiului creator al mării*. Însă, poet *căzut*, imaginea apelor inferioare, sărate şi amare, este în principal *metaforă a unei condiţii degradate*:

BDD-A6406 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

(A) *a Lumii sensibile:* bogată multiplicitate, în continuă mişcare, schimbare şi transformare, nesecată eterogenitate supusă morţii – "haos", "infern", "abis";
(B) *a situaţiei omului*: existenţă nesigură şi "amară", pradă ispitei, păcatului şi suferinţei, într-o lume învăluită în mister, pândită de adâncuri insondabile, minată de temeri şi incertitudini: viaţa e călătorie ameninţată de dezastre şi încheiată prin naufragiul morţii.

De pe această poziţie centrală – *existenţa tragică a omului într-o Lume căzută* (cum fără echivoc reiese, de pildă, din poemele introductive *Au Lecteur* şi *Bénédiction*) – este amplu şi divers desfăşurată în *Florile răului* dubla tentaţie a poetului *scindat* între *aspiraţia spre înalt* şi *atracţia adâncului*:

(1) chemarea zărilor îndepărtate, luminoase şi senine ("nous allons, suivant le rythme de la lame") – *lumi imaginare*, situate *dincolo* sau *mai presus* de existenţa cotidiană;
(2) fascinaţia abisului: *lumea lăuntrică* ("plonger dans un ciel au reflet alléchant"), inclusiv *cea de dincolo* de conştiinţă ("Plonger au fond du gouffre") – *dimensiunea profundă a existenţei*.

BIBLIOGRAFIE

Abé, Y., *Baudelaire et Maxime Du Camp*, în „Revue d'Histoire littéraire de la France", avril-juin 1967, 67e Année – No. 2.

Antoine, Gérald, *La Nuit chez Baudelaire*, în „Revue d'Histoire littéraire de la France", avril-juin 1967, 67e Année – No. 2.

Bachelard, Gaston, *L'eau et les rêves. Essai sur l'imagination de la matière*, Paris, Librairie José Corti, 1987.

Baudelaire, Charles, *Œuvres complètes*, *I*, Texte établi, présenté et annoté par Claude Pichois, Éditions Gallimard, 1975.

Blain-Pinel, Marie, *La métaphore marine chez Baudelaire ou la crise de la pensée analogique*, www.fabula.org/colloques/document 384.php., 2007.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dictionnaire des symboles. Mythes, rêves, coutumes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres,* Paris, Éditions Robert Lafont S.A. et Éditions Jupiter, 1992.

Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală.* Traducere de Marcel Aderca. Prefaţă şi postfaţă de Radu Toma. Bucureşti, Editura Univers, 1977.

Eigeldinger, Marc, *La symbolique solaire dans la poésie de Baudelaire*, în „Revue d'Histoire littéraire de la France", avril-juin 1967, 67e Année – No. 2.

Fondane, Benjamin, *Baudelaire et l'expérience du gouffre.* Préface de Patrice Beray. Bruxelles, Éditions Complexe, 1994.

BDD-A6406 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)

Jenny, Laurent, *L'Expérience de la chute de Montaigne à Michaux*. Paris, Presses Universitaires de France, 1997.
Jouve, Pierre Jean, *Le secret de Baudelaire*, în *Baudelaire*. Ouvrage élaboré par l'équipe de Réalités animée par Gaston d'Angélis. Librairie Hachette, 1961.
Michaud, Guy, *Message poétique du symbolisme*, Paris, Librairie Nizet, 1969.
Pichois, Claude, *Une Idée, une Forme, un Être*, în *Baudelaire*. Ouvrage élaboré par l'équipe de Réalités animée par Gaston d'Angélis. Librairie Hachette, 1961.
Pichois, Claude, *[Notes]*, în Baudelaire, Charles, *Œuvres complètes*, *I*, Texte établi, présenté et annoté par Claude Pichois, Éditions Gallimard, 1975.
Poulet, Georges, *Études sur le temps humain*, I, Éditions du Rocher, Librairie Plon, 1952.
Poulet, Georges, *Les métamorphoses du cercle*, Librairie Plon, 1961.
Poulet, Georges, *La pensée indéterminée. II. Du Romantisme au XXe siècle.* Paris, Presses Universitaires de France, 1987.
Spiquel, Agnès, *Étude littéraire du «Voyage»* (*Les Fleurs du Mal, CXXI)*, Journées d'Agrégation en Ligne 2002-2003. http://www.cavi.univ-paris3.fr/phalese/Agreg2003/Voyage.htm.

FASCINATION DE L'ABÎME DANS LA POÉSIE DE BAUDELAIRE
(Résumé)

L'obsession baudelairienne de la profondeur – qui dans l'œuvre poétique multiplie les images du gouffre – indique une vision du monde fondée sur le mythe de la Chute. C'est le cadre général d'interprétation, établi dans le premier chapitre de l'étude (*1 La Chute dans le temps*). Le deuxième chapitre (*2 Visages du temps*) passe en revue trois amples séries d'équivalents symboliques pour l'image du gouffre – animal dévorateur, nuit néfaste, chute fatale. La troisième section de l'étude (*3 Le Voyage* et *3.1 Importance du voyage*) – analyse du poème-conclusion du recueil des *Fleurs du mal* et systématisation des images de la mer y employées – met en évidence l'importance du motif de la mer dans l'univers poétique baudelairien: espace créateur par rapport à la terre, mais aussi "gouffres amers", symbole de la Chute – de l'homme moderne et de son monde.

BDD-A6406 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:15 UTC)